

En regnskur skremmer ikke fjellvandrere, det gjelder bare å ha utstyret i orden. På bildet Trondheims-jentene Kari Irgen Larsen og Beate Zahl, som forlater Gjevilvasshytta med kurs for Kåsa. (Foto: Martin Nordvik)

Prognoser sier at for fremtiden kommer de fleste mennesker til å leve i bymiljø. Derfor er det viktig at dagens barn «oppdager fjellet», fordi de sannsynligvis enda mer enn vi voksne vil trenge slike ressurser.

I dette ligger også en utfordring til turistforeningene.

Harald Hindhammer og Christian Gierløff.

Med den nye naturforskning, den nye natursans, kommer iakttagere stadig dypere glede ved å se livet utfolde seg og utvikle seg. Alt etter som kjennskapet til naturens krefter og liv stiger, i alt planteliv som i alt annet liv, øker også denne glede, til sann livslykke.

Vern av natur — spesielt i Sør-Trøndelag

AV OLA SKAUGE

Naturvern er et ord på vidvanke, utvannet og filologisk frynset i kantene. Ordet kan etter forgodtbefinnende stokkes med miljøvern, vern om livsmiljøet, kulturvern — i det siste er det enda til fra enkelte hold sammenrotning av naturvern — miljøvern og vern av arbeidsmiljø.

De følgende linjer er ment å omhandle det klassiske naturvern, eller den arealbetingede delen av naturvernet. Når spesielt Sør-Trøndelag skal omhandles, er det i erkjennelse av leserkretsens lokalisering og interesser, forfatterens begrensning og artikkelens lengde.

I 1970 fikk Norge en ny og forholdsvis moderne naturvernlov. Til tross for skjønnhetsfeil er den et noenlunde brukbart redskap i arbeidet med å bevare deler av norsk natur. Formålet med naturvern kan kanskje i få ord sies å være bevaring av naturens mangfold, produksjonsevne, opplevelsesrikdom, representativitet, videre å ta vare på områder for undervisning og forskning (referanseområder). Tiltak etter naturvernloven er eksklusive i den forstand at de paradoksalt nok koster penger og derfor nødvendigvis må være begrenset. Vern av statseide områder generelt unntatt. Vern av områder med hjemmel i loven blir også derfor foretatt i de tilfeller hvor det er overveiende sannsynlig at menneskelig aktivitet, kort-siktige økonomiske interesser eller uforstand vil ødelegge eller redusere vesentlige naturverdier.

Det er derfor nødvendig at en også gjennom andre lover kan styre arealbruken slik at ikke naturverdier blir unødig ødelagt eller sløst med. Bygningslovens planleggingsprinsipper vil kunne virke naturvern fremmende hvis politikerne og administrasjon har dette i minne. De ulike konsesjonslover kan være vernelover også, hvis en bare vil.

Fremdeles finnes det store huller i lovgivningen, f.eks. når det gjelder grustak, steinbrudd og vegbygging. Når disse er tettet igjen, vil ikke hverken politikere eller forvaltere i offentlige organer på kommune- og fylkes- eller statsplan ha noen som helst unnskyldning for å skyve unna de forpliktelsene som § 1 i naturvernloven gir en oversikt over. På dette tidspunktet i tankerekken er det fristende å forlate det klassiske naturvern og begi seg ut i filosofering omkring ressursøkonomi og -forvaltning, og vårt ansvar overfor etterslekten og for våre medmennesker under andre himmelstrøk. Det har imidlertid andre skrevet mer og bedre om enn jeg kan. Imidlertid burde vi alle skaffe oss elementære kunnskaper på dette feltet for om ikke annet å støtte og stabilisere politikernes vakkende ryggrad.

Det offentlige «klassiske» naturvern må i dag arbeide etter to hovedprinsipper:

1. Langsiktig plan for vern av bestemte og med omhu valgte områder, basert på landsomfattende registreringer.
2. «Brannslukking», dvs. inngripen i områder som er opplagt verneverdig, og hvor områdene er truet.

Med unntak av landsplanen for nasjonalparkene, må en kunne si at pkt. 1 er i registreringsfasen. En er imidlertid på vei inn i fase 2, hvor en ut fra innsamlet materiale kan begynne å sortere og prioritere. Imidlertid må vi erkjenne at vår totalkunnskap om norsk natur er begrenset i dag, men den vil utvides i framtida. Dermed vil registreringsgrunnlaget og prioriteringslista stadig forandres.

Brannslukningsøvelsene må en være forberedt på vil vedvare, men en av hensiktene med utbygging av offentlig naturvern må være å redusere disse øvelsene til et minimum ved at kunnskapen om verneverdiene blir ordnet og framstilt slik at arealbrukere og -forbrukere kan få viten om hvor de vil støte an mot verneverdier.

Mens Miljøverndepartementet i 1975 skal avslutte første registreringsrunde for sine landsomfattende verneplaner, har fylkene arbeidet på «grasrotplanet» med registreringer av områder som bør disponeres for friluftsliv og naturvern. Disse registreringene foreligger i begynnelsen av 1975.

Det er helt på det rene at årene som kommer vil bli de egentlige etableringsår for vern av reservater og landskapsvernområder.

Vernete områder i Sør-Trøndelag til i dag.

NASJONALPARKER.

I 1972 ble *Femundsmarka nasjonalpark* opprettet, sammen med et landskapsvernområde mellom nasjonalparken og Femunden. Den vesentligste delen av nasjonalparken og landskapsvernområdet ligger i Hedmark fylke, mens den nordlige delen hører til Røros. Nordgrensa går fra Vigelskaftet ved riksgrensa og vestover til Brennvola, mot sørøst over Muggrua og sørover til Granbekkhøgda. Mellom nasjonalparkens vestgrense fra Brennvola over Muggrua og Granbekkhøgda — og Femunden, ligger altså landskapsvernområdet.

Dovre fjell nasjonalpark ble opprettet sommeren 1974. Nasjonalparken er delt i to av Drivdalen og vegen og jernbanen over Dovre. Den er imidlertid «sydd sammen» av landskapsvernområder fra Drivdalen og til parkens sørgrense. I Sør-Trøndelag omfatter nasjonalparken ca. 240 km², med begrensning i øst over Vesle Elgsjøtangen, mot nord over Finshø, Hesthågåhø og mot nordvest over Tythøa og Leirpyttskardet. Snøhetta er med i nasjonalparken. Drivdalen landskapsvernområde strekker seg fra Nestavoll og sørover til Tingsvaet. Fra Tingsvaet og til fylkesgrensa ligger Kongsvoll landskapsvernområde, mens Hjerkinns landskapsvernområde omfatter fjellmassivet med Hjerkinnhø nord og nordøst for Hjerkinns. Til sammen omfatter de tre landskapsvernområdene ca. 57 km².

I nasjonalparkene skal landskapet være vernet mot tekniske inngrep av enhver art. Det er unntak fra regelen i en del spesielle tilfeller. Bl.a. kan bestående turisthytter utvides og stier kan merkes hvis det fremmer formålet med parken og merkingen foretas i rimelig utstrekning og på en skånsom måte.

Dyrelivet er fredet med visse unntak, det samme gjelder plantelivet.

Motorisert trafikk er generelt forbudt. Direktoratet for Statens Skoger er forvaltningsmyndighet.

NATURRESERVATER.

Mens nasjonalparkene er opprettet for å ta vare på storslått, vakker og helst variert og innholdsrik natur, skal naturreservatene omfatte arealer hvor spesifikke verneformål tilgodesees, og hvor strenge vernetiltak er nødvendig. Naturreservatene vil oftest være begrenset i utstrekning mens funksjonen kan være vidtrekkende.

Fint å bli dratt til fjells.

(Foto: Arne Falkanger)

Særlig lett forståelig er dette sistnevnte moment ved opprettelse av fuglereservater.

Den vitenskapelige betydning kan ha store dimensjoner og for såvidt være av langt mere vidtrekkende betydning enn det vi i dag har oversikt over.

Det Angellske urskogreservat ved Hilmo i Tydal ble opprettet i 1974. Det omfatter 60 da granurskog.

Råndalen urskogreservat.

Ved elva Råna i ca. 500 m høyde finner vi et reservat på 500 da med hovedsakelig granurskog. Denne urskogresten er trolig noe av det mest genuine vi har av denne typen i hele landet. Elva Råna, terrenget omkring sammen med granskog med gjennomsnittlig alder på 250—300 år, gir området et nesten uvirkelig og trolsk preg. For det moderne mennesket, vant med velfriserte skoger er møtet med Råndalen et sjokk- og en tankevekker. Som kuriositet nevnes at den største målte grana er 32 m høy og ca. 1 meter i diameter.

Mot Blåbø, påsken 1974

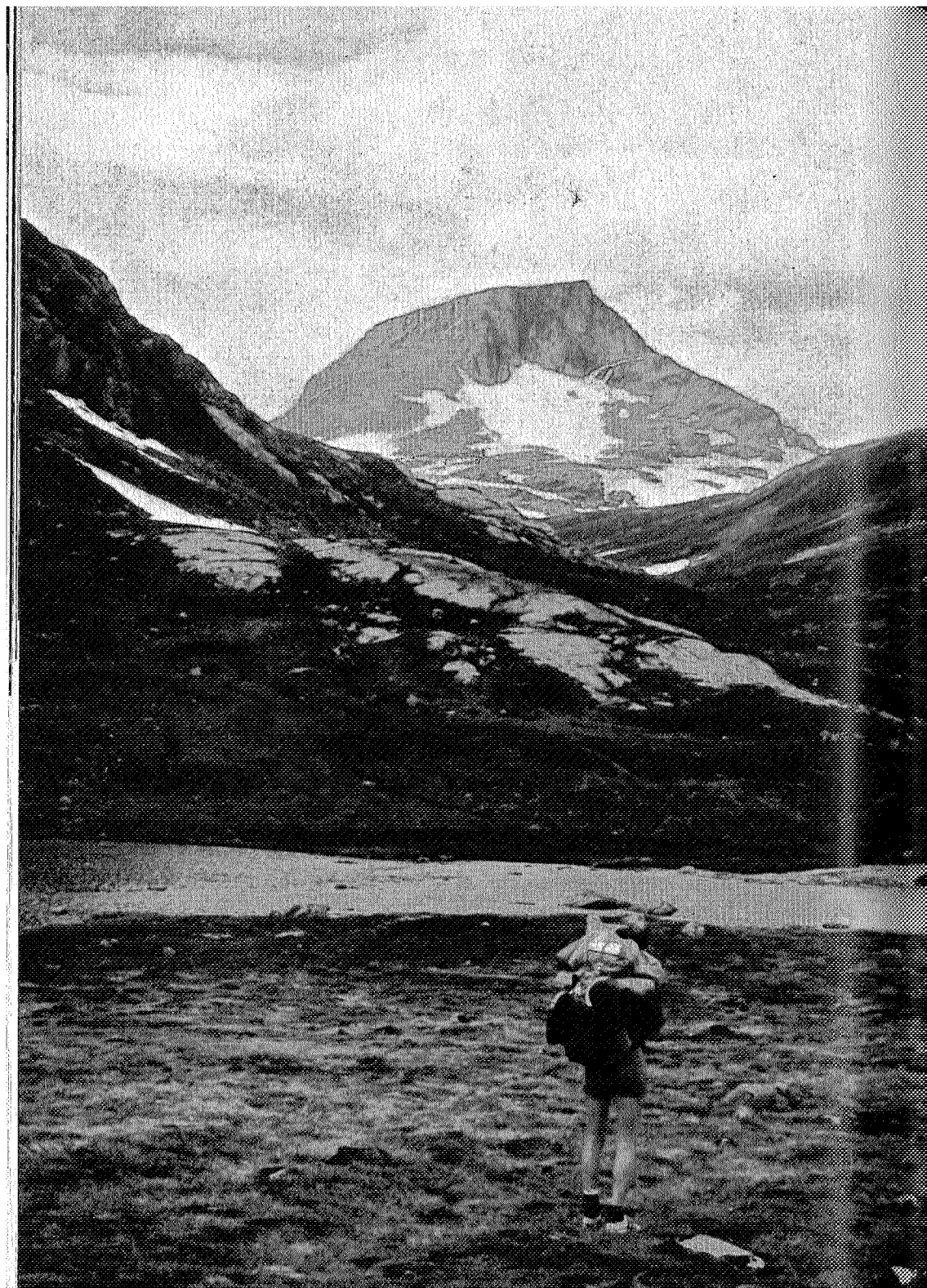
(Foto: Arne Falkanger)

Leinøra naturreservat

er opprettet for å ta vare på noe av restene etter de store og velutviklede tinnvedskogene som i fordums tider preget Gulosen (utløpet av Gaula). Utstrekningen er begrenset, bare 40 da er fredet. I framtida vil en søke å opprette et større reservat ved Gulosen. Både landskapsmessig (den siste noenlunde urørte større elvemunning i Midt-Norge), ornitologisk og botanisk finner en sterke grunner for å verne om osen.

Sølandet naturreservat.

Reservatet på Sølandet fikk en trang fødsel. Området på ca. 3000 da ble midlertidig fredet i 1972, og fikk permanent status som reservat i 1974. Dette unike myrområdet i Brekken i Røros er vernet av botaniske grunner. I flere hundre år skaffet Sølandet før til brukene i Brekken. Området er karakterisert av rik vegetasjon, og «myrgraset» var et viktig tilskott i vinterfôringen. Denne bakke- og slåttemyra er som type og også rent floramessig meget verdifull.

LANDSKAPSVERNOMRÅDER.

I tillegg til landskapsvernområdene som utgjør buffersoner mot Dovrefjell og Femundsmarka nasjonalparker er opprettet *Været landskapsvernområde* i Bjugn. Dette øyriket er en del av Tarva-gruppen og eies av Erik Hagen. Konservator Edv. Barth foreslo allerede i 1955 at Været burde vernes, men saken fikk først fortgang da Hagen sjøl tok initiativ i saken. Øygruppen har et eventyrlig fugleliv og utgjør et representativt trøndersk kystlandskap med låge terrengformasjoner og lyng og grasvegetasjon.

I tillegg til de hittil nevnte og forholdsvis få områdene som er vernet etter naturvernloven er en del områder administrativt fredet. Det vil si at statlige eller kommunale organer har gjort vedtak som er foreløpig bindende for disponeringen av områdene. Dette gjelder *Grytdalen* i Direktoratet for vilt og fisk's område Songli i Orkdal-Snillfjord. *Geitfjellet* i Trondheim er administrativt fredet av Trondheim kommune.

Statens Skoger har også fredet et skogområde ved *Urvatnet* i Meldal og gitt det administrativt reservatstatus.

Som det går fram av ovenstående oversikt er det ennå tynt med vernet områder i fylket. Ut fra erfaringer som er gjort i andre land, hvor arbeidet med registrering og vurdering og også delvis gjennomføring av omfattende verneplaner er kommet lengre enn hos oss, vil antallet og omfanget av vernet områder komme til å øke betraktelig. Allerede nå aner vi konturene av en del viktige områder som kommer til å bli vernet med hjemmel i naturvernloven. Jeg vil nevne en del av de prosjekter som er under arbeid på forberedende stadier.

Gulosen er nevnt ovenfor.

Froøyene i Frøya og *Havmyrene* i Hitra er store prosjekter i de ytre kyststrøk.

Grandefjæra og *Rusasetvatnet* på Ørland og *Litvatnet-Storvatnet* i Agdenes er på en måte flere sider av samme sak. *Austråt-lunden* på Ørland bør med tid og stunder bli et landskapsvernområde.

←

Snota sett fra Nedre Salsvatnet.

(Foto: Per Amund Strickert)

Eventyr i sort/hvitt.

(Foto: Tor Beisvåg)

Slettestjønnen i Gismadalen i Rennebu bør nevnes.

Deler av *Høgekjølen* i Orkdal og *Litlbumyra* i Meldal er arbeidsoppgaver som venter i Orkdalsregionen.

Sylane i Tydal er nå under arbeid. *Trollheimen* er et annet, ikke helt ukjent fjellområde hvor vern er påkrevet. I løpet av 1976 burde en kunne kommet så langt at en får en foreløpig oversikt over de totale oppgaver som det offentlige naturvern har å ta fatt på i fylket de første 10-20 år.

Til slutt en enkel betraktning omkring «klassisk» naturvern i relasjon til en del av de store miljøproblemene vi står overfor. Det synes meningsløst å bry seg med vern av f.eks. botaniske lokaliteter og urskog under en svovelhimmel. Og det synes like meningsløst i en verden hvor radioaktivitet, strålingsfare, mutasjoner og ødeleggelse av arvestoff ikke lenger er begreper som har aktualitet for de få kvitkledde i laboratoriet, men hele jordens befolkning.

La oss håpe at svovelhimmelen er forbigående og at fornuften seirer. I så fall — i håpets tegn — kan en trøstig arbeide videre med å sikre blad i naturens historiebok, og med å holde unna de mest vitale deler i naturens kompliserte og ytterst sårbare maskineri.

Om lov og rett

og skikk og bruk for badere, bærplukkere og en del andre mennesker.

AV REIDAR HARKJERR

Så lenge det har bodd folk her i landet har almenheten hatt en rett til å ferdes på områder som eies av private. Retten gjaldt ikke bare å ferdes. Man kan også utøve annen rådighet, f.eks. plukke ville bær, ta rasteplass, bade m.v. Det er dette man kaller «den uskyldige nyttesrett» eller «den uskyldige bruksrett».

Mens landet var tynt befolket og de fleste brukte mesteparten av sin tid til å arbeide for livets opphold, var nok nyttesretten og bruksretten høyst uskyldig. Men med velstandssamfunnet og ikke minst på grunn av motoriseringen, ble bruken av naturen mer intens. Og da er det nok dessverre også slik at de begrensninger som ligger i skikk og bruk, ikke alltid strekker til. Dermed ble det av stadig større betydning å få fastslått rettslig hvor grensen går for almenhetens rett til å ferdes i skog og mark og til å bruke friluftsområdene.

Noen særlig omfattende grenseoppgang skal ikke bli forsøkt her. Men leseren skal få noen smakebiter fra et juridisk emneområde som er både vidt og mangslungent.

Det er over hundre år siden Bjørnson påsto at Norrøna-folket det vil fare. Bjørnson var inspirert av Sigurd Jorsalfars ferder. Uten sammenligning for øvrig — men det kunne ha vært artig å vite hva Bjørnson ville ha sagt til den hær av bilturister som hvert år legger ut på våre veier, f.eks. ved fellesferiens begynnelse —. Ved kveld søker de fleste tilflukt til en av de mange campingplasser som ligger langs våre riksveier. Her forteller skilt og plakater om de storslagne fordeler man vil oppnå hvis man tar inn nettopp der. Mange av disse plakater er forresten et kapittel for seg. De viser ofte en mangel på kyndighet i rettskrivning som selv